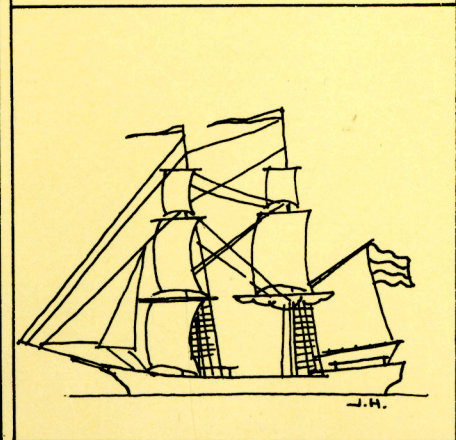
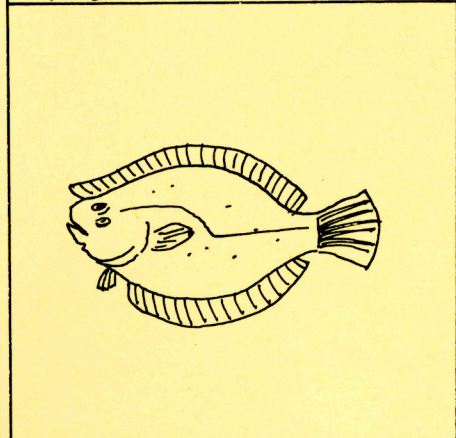
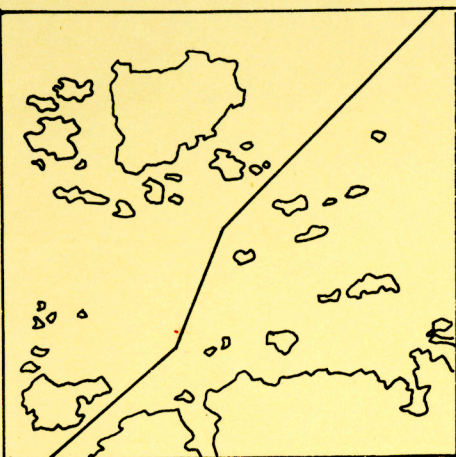

SKÄRGÅRDS-
FORSKNING
VID
ÅBO
AKADEMI

ÅBO 1975

SAMARBETSNÄMNDEN FÖR SKÄRGÅRDSFORSKNING
VID ÅBO AKADEMI

SKÄRGÅRDEN

Den finländska skärgården är enastående. Skärgården och kustområdena har en särpräglad natur, befolkning, näringsstruktur och kulturprofil.

Skärgården genomgår en omvandling. Den bofasta befolkningen har minskat och åldersstrukturen har förändrats. Fritidsbebyggelse och fritidsaktiviteter ökar snabbt. De traditionella näringarna fiske, jakt, jordbruk, hantverk och sjöfart har minskat i betydelse. Servicefunktioner börjar spela en allt större roll. Vi kan emellertid vänta oss att skärgårdens betydelse som produktionsområde inom kort måste omprövas. Den globala situationen i fråga om livsmedelsförsörjning gör att så produktiva områden som våra skärgårds- och kustvatten måste utnyttjas mycket effektivare än vad som nu sker.

Också skärgårdens natur har förändrats. På sina håll har vi en besvärande förorening av vattnen. Turism och fritidsaktiviteter sliter hårt på skärgårdens känsliga natur.

En fortgående förändring av skärgården kan knappast undvikas. Vi bör emellertid se till att utvecklingen sker så harmoniskt som möjligt. Ur finlandssvensk synpunkt är det särskilt viktigt att befolkningen i skärgårds- och kustområdena kan bo kvar. För att uppnå detta fordras i första hand sunda ekonomiska och politiska beslut. En intensifierad forsknings- och utredningsverksamhet är emellertid också viktig. Resultaten behövs som basmaterial vid beslutsfattningen i statliga och kommunala instanser samt i privatägda företag.

SKÄRGÅRDSFORSKNING

De problem, som skärgårdsforskningen kommer in på, är naturligtvis mycket olikartade. Emedan skärgården är ett rätt väl avgränsat område med särpräglad natur, befolkning, näringar och kultur, och emedan de olika delbetingelserna påverkar och återverkar på varandra, måste vissa typer av skärgårdsforskning utföras i intimt, tvärvetenskapligt

samarbete mellan flere forskare och institutioner. Detta gäller väl särskilt för sådana fall, då det är fråga om en allmän planering av utvecklingen i skärgårds- och kustområden. Det kan bli fråga om att i ett forskningsuppdrag sammanföra delprojekt av sociologisk, ekonomisk och ekologisk karaktär. För att erhålla en tillräcklig och tillförlitlig information kan det vara nödvändigt att koppla in sakkunniga från andra områden, t.ex. historia, folklivsforskning, rättsforskning, språkforskning och beteendeforskning. Också många andra forskningsområden kan komma i fråga. Det är tydligt att universiteten med sina stora urval av institutioner är särskilt lämpade för att taga hand om dylika tvärvetenskapliga forskningsprojekt.

Andra skärgårdsproblem är till sin omfattning mera begränsade, åtminstone vid ett första påseende. Så t.ex. berör en utredning av förbättrade betingelser för fisket i första hand fiskbiologi och fiskeriteknik. För närvarande är likväl brister i fråga om fisktransport, -hantering, -förädling och -handel flaskhalsar, och utredningar rörande dessa således av särskild vikt. Problem i samband med fisket anknuter också naturligt till frågor rörande t.ex. samhällsstruktur, lagstiftning, internationella avtal, sjöfart och miljövård. Det naturliga är väl att denna typ av forskning i första hand omhändertas av statliga forskningsinstitut. För att undvika onödiga etableringar borde dessa emellertid stå i en mycket intimare kontakt med universiteten än vad som nu är fallet.

Erfarenheten visar att det i skärgården och kusttrakterna finns en mängd lokala problem. Det kan vara fråga om de sociala och miljömässiga effekterna av en industrietablering, omstrukturering av fisket, väg- och trafikproblem, utbyggnad av biblioteksservice, malmprospektering m.m. De statliga forskningsinstituterna har inte alltid kapacitet eller intresse att befatta sig med dylika, lokala problem. Konsultbyråer är ofta dyra att anlita. Ibland händer det också att man vill vända sig till en med säkerhet obunden och opartisk forskningsinstitution.

Trots att en del lokala problem är av sådan natur att de inte särskilt väl lämpar sig för akademisk forskning, kan det vara skäl att göra en förfrågan hos universiteten. Chansen att ett lokalt problem kan inrymmas i ett större forskningsprojekt eller att någon examensarbetare vill taga itu med frågan är kanske större än vad man tror.

SKÄRGÅRDSFORSKNING VID ÅBO AKADEMI

Redan med tanke på den svenskspråkiga bosättningens geografiska fördelning är det uppenbart att skärgården och kustområdet är naturliga målområden för forskning vid ett finlandssvenskt universitet. En del av Åbo Akademis institutioner har också mycket tidigt inriktat sig på problem med anknytning till skärgården. Inom andra institutioner har man först under de senaste åren börjat intressera sig för dessa frågor. Skärgårdsforskning har framförts som ett tyngdpunktsområde för forskningen inom Åbo Akademi.

I januari 1974 bildades vid Åbo Akademi en samarbetsnämnd för skärgårdsforskning. I det följande ges en kort presentation av de institutioner som tillhör samarbetsnämnden eller som har förklarat sig vara intresserade av samarbetsnämndens verksamhet.

Institutionen för analytisk kemi

Institutionen har specialiserat sig på utveckling av analysmetoder, som kan anpassas för problem vid analys av havsvatten. Analysmetoder har utarbetats för bl.a. metylkvicksilver, koppar, kadmium, bly, fluorid, hexacyanidferrater, cyanid, nitrat, borat, fosfater och fenoler.

Institutionen för biologi

Institutionen har vinnlagt sig om forskning med anknytning till skärgården. Sedan sep-

tember 1974 finns vid institutionen en biträdande professur i ekologi och miljövård. Enligt instruktionen bör tjänsteinnehavaren särskilt beakta miljövårdsproblem i våra skärgårds-, kust- och havsområden. Några exempel på pågående undersökningar: Saltbalans hos fisk, utredning av sikarternas taxonomi och biologi, inverkan av detergenter på organismer, inverkan av klorerade kolväten på växter och förekomst av radioaktivitet hos fisk. Som examensarbeten utförs även lokala utredningar av sjöars och kustområdets limnologi och produktivitet.

Husö biologiska station

Skärgårdsforskning har bedrivits sedan år 1959. Stationen tillhör Åbo Akademi men drivs gemensamt av Akademien (Institutionen för biologi) och Ålands landskapsstyrelse. Stationen utför tillämpad fiskeriforskning och vattenmiljöundersökningar för landskapet Åland. Vid stationen undersöks bl.a. fisket och fiskbestånd i modellområden, nya fiskeredskap, problem i samband med fiskodlingsverksamhet, föroreningen i den åländska skärgården, färjtrafikens skadeverkningar, inverkan av salthaltsskiktning i kustsjöar och inverkan av vägbankar på vattencirkulationen i skärgården.

Ekonomisk-geografiska institutionen

Institutionen finns vid Handelshögskolan vid Åbo Akademi. Inom institutionen har under de senaste åren utförts ett flertal utredningar av skärgårdsproblem, turism, sommarbosättning, kommunikationer, fiske m.m. Institutionen har på gång ett tvärvetenskapligt forskningsprojekt om turismens ekonomiska, sociala och miljömässiga verkningar på skärgården.

Institutionen för fysik

Institutionen har icke haft någon egen forskning beträffande skärgården. Institutionen

kan dock ställa till förfogande utrustning och kunskaper som kan vara till nytta. Så t.ex. har redan utförts mätning av radioaktivitet hos fisk. De analysmetoder, som är möjliga med cyklotron, väntas få betydelse.

Geologisk-mineralogiska institutionen

Institutionen har bakom sig långvariga och omfattande undersökningar och karteringar i Ålands och Åbolands skärgårdar, undersökningar av Attu järnmalm och sulfidmalm samt utredningar av Pargas geologiska byggnad jämte kalkfyndigheter. De pågående undersökningarna berör rapakivgranitens intrusionsmekanism och tennprospektering omkring vissa granitkupoler samt karteringar i den åländska skärgården.

Historiska institutionen (Nordisk historia)

Av institutionens tidigare verksamhet kan nämnas prof. S. Dahlströms mångsidiga och omfattande produktion rörande skärgårdshistoria. — Under det senaste året har inlett några smärre undersökningar. Nämnas kan en undersökning av den gamla malmbebyggelsen i Pargas (i samråd med Pargas Hembygdsförening), hantverkarna i skärgården 1721—1809 (pro gradu i anslutning till Åbo Universitets hantverkarprojekt), Nagu sockens historia och bondeseglationen i Närpes.

Konsthistoriska institutionen

Institutionen har intresserat sig för skärgårdens byggnadskultur, särskilt kyrkoarkitekturen. Som examensarbeten bearbetas för närvarande Hammarlands kyrka och Sottunga kyrka.

Etnologiska institutionen

Institutionen har länge varit engagerad i skärgårdsundersökningar. De sedan 1965 utförda

undersökningarna har främst haft som mål att dokumentera framför allt näringslivet i skärgården i äldre tid och de struktur-omvandlingar som i dag sätter sin prägel på förhållandena i skärgården. Dessa undersökningar utförs på ett flertal punkter i Nyland, Åboland, Åland och Österbotten. En inventering av alla fiskelägen och fiskehamnar såväl i äldre som yngre tid i Finland har just avslutats. För närvarande håller institutionen på att bearbeta det material som inkommit beträffande fisket med storryssa och drivgarn. Under arbete är en större undersökning om trålfisket i Finland. Dokumentationen av kulturmiljöer i skärgården bevakas kontinuerligt. I samarbete med sjöhistoriska museet vid Åbo Akademi utförs en undersökning av sjöfartstraditioner i Nagu.

Kyrkohistoriska institutionen

Institutionen har varit inkopplad på skärgårdsproblematik bl.a. i samband med utredningar av kyrkolivet i Egentliga Finland och läskunnighet och bokbestånd i skärgården under 1800-talet. Under senaste tid har färdigställt ett större arbete om emigrationen från Korpo till USA. Författandet av en historisk hembygdsbok för Korpo och Houtskär är aktuellt.

Litteraturvetenskapliga institutionen

Forskning inom området har icke bedrivits men institutionen ställer sig synnerligen positiv till planerna på en samlad forskningsinsats. Institutionens bidrag skulle kunna utgöras dels av en inventering av skärgårdsmiljöns avspeglning i den finlandssvenska litteraturen, dels av en serie undersökningar om skärgårdsbefolkningens läsvanor och läsmöjligheter.

Musikvetenskapliga institutionen

En mycket betydande insats har gjorts framför allt av professor Otto Andersson, pro-

fessor John Rosas och fil.lic. Alfhild Forslin, som i stor utsträckning har befattat sig med skärgårdens folkmusik och folkdiktning. Institutionen anser att en fortsatt bevakning av skärgårdens folkmusik kan utgöra dess bidrag till skärgårdsforskningen.

Institutionen för offentlig förvaltning

Vid institutionen har utförts graduarbeten som berör skärgårdsproblematik. För närvarande pågår en undersökning av turismen i Åboland.

Institutionen för oorganisk kemi

Vid institutionen har utförts undersökningar av bl.a. metamorfosa bergarter, förekomst av vissa tunga metaller i ppm-halter i små prover och koncentrationer och jämvikter i systemet koldioxid-bikarbonat-karbonat i naturliga vatten.

Institutionen för parasitologi

Forskningsinstitutet har specialiserat sig på undersökningar av parasiter hos fisk. I samband med en pågående undersökning har även kartlagts förekomst av parasiter hos vild och odlad fisk i skärgården. I enlighet med sina stadgar bör institutionen inom ramen för sina resurser hjälpa till vid klarläggandet av parasitära sjukdomar.

Psykologiska institutionen

Institutionen har icke tidigare verkat på detta område. Bland aktuella och planerade forskningsprojekt kan nämnas en undersökning av introversion, neuroticism och depression som funktion av kommutyp och studier rörande mental kapacitet, intelligens och alienation hos isolerade åldringar i skärgården.

Rättsvetenskapliga institutionen

Institutionen har inte sysslat med problem med anknytning till skärgården. I det fall att forskningsproblem rörande skärgården, som kan komma att bearbetas inom Åbo Akademi, berör en del rättsliga frågor kan institutionens medverkan eventuellt bli motiverad.

Sociologiska institutionen

Vid institutionen har pågått en omfattande forskningsverksamhet rörande bl.a. befolkningsutvecklingen i skärgården, skärgårdsbornas levnadsvillkor och förändringar i den sociala strukturen. Bland pågående forskningsprojekt kan nämnas en socio-medicinsk undersökning i Iniö och en undersökning av sociala förändringar i Kumlinge och Brändö.

Institutionen för statskunskap

En undersökning rörande sociala frågor i skärgården har utförts. I den mån skärgårdsproblematiken berör ämnet statskunskap deltar institutionen i samarbetsnämndens verksamhet.

Svenska institutionen

Inom institutionen har i olika sammanhang insamlats och delvis också behandlats material, främst dialektinspelningar och ortnamnsuppteckningar, från ett flertal skärgårds- och kustkommuner. Aktuella projekt är bl.a. en utredning av namnskicket i kustområdet Karleby — Kelviå och en undersökning rörande förhållandet mellan svensk dialekt och svenskt och finskt riksspråk i Dragsfjärd.

Institutionen för träförädling

I samband med undersökningar beträffande den inhemska vedråvarans kemiska egen-

skaper har även provmaterial från skärgården undersökts. En aktuell undersökning berör rottrötans skadeverkningar i skärgårdens skogar.

De ovan nämnda institutionerna representerar en beaktansvärd forskningskapacitet. I samarbete med andra vid Akademien verkande institutioner och institutioner utom Akademien finns möjlighet att angripa de flesta av de problem, som kan tänkas vara eller bli aktuella i skärgården.

PLANER FÖR FRAMTIDEN

För närvarande har samarbetsnämnden för skärgårdsforskning inga egna medel. Detta betyder att basen för forskningen måste utgöras av de enskilda institutionernas forskningsprojekt. I samband med den examensreform, som nu förbereds i högskolorna, är det sannolikt att intresset för sådana samlande och tvärvetenskapliga forskningsprojekt som skärgårdsforskning kommer att öka. Samarbetet mellan institutioner kommer att intensifieras. Även kontakterna med andra universitet kommer att byggas ut. Samarbetsnämnden har en naturlig funktion som kontaktorgan.

Frågan om hur nya forskningsresurser skall kunna skapas är besvärlig. Såvida staten kommer att satsa särskilda medel på tyngdpunktsforskning, bör sådana kunna erhållas för just den typ av forskning, som skärgårdsforskningen företräder. Situationen är emellertid just nu rätt oklar och konkurrensen om forskningsanslag hård. För att snabbt kunna ytterligare stärka Akademiens ställning inom skärgårdsforskningen skulle nu behövas allt det moraliska och ekonomiska stöd, som kan uppträffas på finlandssvenskt håll.

En viktig fråga gäller upprätthållandet av kontakter med svenskbygderna. Ett rikligt informationsflöde i båda riktningarna, dvs. fältet — forskningen och forskningen — fältet, är en grundförutsättning för att skärgårdsforskningen skall ha andra uppgifter

än en rent akademisk. Denna informations-skrift är ett försök att öka informationsflödet.

En lockande tanke är att grunda ett finlandssvenskt skärgårdsinstitut. Svenska Finlands folkting har även vänt sig till Åbo Akademi med en förfrågan om Akademiens intresse för att grunda ett skärgårdsinstitut. Vissa komplikationer finns emellertid. En är att högskolornas examensreform förutsätter att forskningen i huvudsak skall ske inom s.k. ämnesgruppinstitutioner och i nära anknytning till undervisningen. En annan komplikation är frågan om finansiering. En viss tveksamhet har också berott på att Nordiska rådet har tagit initiativ till grundandet av ett nordiskt skärgårdsinstitut. Även om ett sådant grundas, kommer det emellertid knappast att kunna fylla de uppgifter, som ett finlandssvenskt skärgårdsinstitut skulle ha. Dessutom bör framhållas att Akademien redan har en samarbetsnämnd för skärgårdsforskning. Frågan om grundandet av ett skärgårdsinstitut är öppen.

Av stor betydelse för utformningen av den finlandssvenska skärgårdsforskningen blir de synpunkter på behov och möjligheter till ekonomiskt stöd, som finlandssvenska kommuner, institutioner, organisationer, företag och enskilda framför.

SAMMANFATTNING

Skärgården är i fråga om bl.a. natur, befolkning, näringar och kultur ett särpräglad område. En stor del av befolkningen är finlandssvensk. Skärgården behöver just nu effektiva stödåtgärder. Forsknings- och utredningsarbete kan ge det basmaterial, som behövs för att fatta de rätta besluten.

Skärgårdsforskning är ett tyngdpunktsområde för forskningen vid Åbo Akademi. En samarbetsnämnd för skärgårdsforskning har bildats. Vid åtminstone 21 institutioner utförs forskning med anknytning till skärgården eller finns redobogenhet att ta itu

med skärgårdsproblem. Tillsammans representerar dessa institutioner en avsevärd forskningskapacitet.

Den fortsatta utformningen av skärgårdsforskningen beror mycket av de behov, som kan redovisas inom det svenska Finland, och det moraliska och ekonomiska stöd som kommuner, institutioner, organisationer, företag och enskilda kan ge.

Samarbetsnämnden för
skärgårdsforskning
Åbo Akademi
20500 Åbo 50

Text: Bo-Jungar Wikgren (ordförande)
Pärbild: John Hackman

EXEMPEL PÅ SKÄRGÅRDS- UNDERSÖKNINGAR ÅR 1975

Trålfisket som innovation i den finländska
skärgården

Skärgårdssamhället Jurmo i Korpo
Storryssjan — fiskemetod och spridningsväg
Ett skärgårdshemman i Iniö, Kolkko
Bygdesjöfart i Nagu

Hantverkare i skärgården 1721—1809

Bondeseglationen i Närpes

Nagu sockens historia

Ett skärgårdsrusthåll. Hoggais by i Pargas
1540—1809

En undersökning av två stugbyar på Åland,
främst med hänsyn till deras ekologiska
effekter.

De utländska turisterna i Åboland

De utländska turisterna på Åland

Regionala befolkningsprognoser i Egentliga
Finland

Serviceproblem i Åbolands skärgård

Deformationer och veckningar i gnejser och
deras samband med graniternas uppkomst
Rapakivgraniternas intrusionsmekanism och
därmed sammanhängande greisengångar
och tennprospektering på Åland

Diabasgångar i östra delen av Ålands
skärgård

Kambriska sandstensgångar i Ålands skär-
gård

Fiskpopulationen i havsvikar på Åland

Fiskparasiter och -sjukdomar (Åland,
Gustavs, Storå)

Föroreningen i den åländska skärgården

Skärgårdens ekologiska tolerans

Särförhållanden i kustsjöar med bräckt
vatten (Åland, Bromarf)

Bottenorganismer och förorening i Åbolands
skärgård

*Denna informationsskrift har bekostats av
Föreningen Konstsamfundet r.f.*

